

Digitales Brandenburg

hosted by **Universitätsbibliothek Potsdam**

Sefer Qiryah ne'emanah

kolel Nevi'im u-khetuvim

Sefer Yirmeyah

Shelomoh ben Yitshaq

Fyorda, 5570 [1809/1810]

ן

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-9844

בָּהֶן אִישׁ : (ל) וְאֵתִי וְאֵחַ קָרִי יִשְׁדּוּד מִהֲתַעֲשִׂי כִּי־תִלְבַּשׁ שְׁנֵי
 כִּי־תַעֲדִי עֲדִירֹזֶהֶב כִּי־תִקְרָעִי בַּפּוֹךְ עֵינַיִךְ לִשְׂוֹא הַתִּיפִי מֵאֶסְרֶיךָ
 עֲגָבִים גַּפְּיֶיךָ יִבְקָשׁוּ : (לא) כִּי קוֹל כְּחוֹלָה שָׁמַעְתִּי צְרָה
 כַּמְבַּיְרָה קוֹל בְּתִצִּיּוֹן הַתִּיפַח הַפָּרֶשׁ כַּפִּיהַ אֲוִירָנָא לִי כִּי־
 עִיפָה גַפְּשִׁי לְהַרְגִים :

ה (א) שׁוֹמְטוּ בְּחוּצוֹת יְרוּשָׁלַיִם וְרֵאֲוִינָה וְדַעוּ וּבְקָשׁוּ
 בְּרַחוּכֹתֶיהָ אִם־תִּמְצְאוּ אִישׁ אִבְדֹּשׁ עֹשֶׂה מִשְׁפָּט מִבְּקֵשׁ אִמּוּנָה
 וְאֶסְלַח לָהּ : (ב) וְאִם חִיִּיהֶזֶה יֹאמְרוּ לָכֵן לִשְׁקֵר יִשְׁבְּעוּ :

(ג) יהיה

ר ש י

(שמות ט"ז) : זָלוּ צַעֲזִים • צִעֲרוֹת עֲצִים מִקִּים סִיבֹךְ קוֹצִים לַהֲטֹמָן :
 וּצְכָפִים עָלוּ • סַלַע מוֹתָרָגַם כִּיפָח : (ל) כִּי תִלְבַּשׁ שְׁנֵי • לַהֲתַנְחֹת וּלְמֹלֵחַ
 רַחֲמִים לִפְנֵי הַשְׁדִּד • תִּקְרָעִי בַּפּוֹךְ לִשׁוֹן קָרִיעַס שֶׁפּוֹךְ נִרְאֶה כַּמִּרְחִיב קָרַע
 הָעֵין כִּךְ שָׁמַעְתִּי וְגַם מִנְחַס לֹא חֶלֶק בְּמַחְזְרַת קָרַע • פּוֹךְ • לִשׁוֹן כּוֹחַל : עוֹגְזִים •
 הַמִּשְׁחָקִים עִם הַנְּפִישׁ בְּצַדִּי מוֹיֵי נִיחּוֹף כִּמוֹ וְתַעֲגֵבָה עַל פִּלְגָשִׁיהֶם (יחזקאל כ"ג) :
 גַּפְּשִׁי יִבְקָשׁוּ • מִבְּקָשִׁים לְהַרְגֵךְ : (לא) כַּמְבַּיְרָה • כַּאֲשֶׁר הַמְּבַרַת תַּחֲלַת
 לִידָתָהּ : תַּחֲיִפַח • תוֹלַל וְתַלְעַק גְּנִיחוֹת קוֹנְפְּלִיּוֹנִיט בִּלְעִ"ז : (קלחגטן
 זִיפְטָן כִּמוֹ לַעֲיֹל א'ו') כִּמוֹ וַיִּפַח חֹמֶס : (תלם כ"ו) ל' דִּיבּוֹר : חוֹי נֹא לִי
 כִּךְ חוֹמֶרַת :

ה ב ואס

ב א ו י

ה (א) שׁוֹמְטוּ וְגו' • הַלִּיכּוֹ בְּשׂוֹקֵי יְרוּשָׁלַם • (הכסדי) • בְּחוּצוֹת וכו' • הִנֵּה אָמַר דוֹד
 בְּסֶפֶר תְּהִלִּים (ע"ט ט"ב) : נִתְּנוּ אֶת נִבְלַת עֲבָדֶיךָ מֵאֲכַל לַעֲוֹן הַשָּׁמַיִם , בָּשָׂר
 חֲסִידֶיךָ לְחִיתוֹ אֶרֶץ , הִנֵּה , כִּי הָיוּ בִירוּשָׁלַיִם חֲסִידִים וְעַבְדֵי הָאֵל , וְאִךְ אָמַר יִרְמְיָהוּ : אִם
 יֵשׁ עוֹשֶׂה מִשְׁפָּט , מִבְּקֵשׁ אִמּוּנָה ? פִּירַשׁ אֲדוֹנֵי אֲבִיז"ל , כִּי יִרְמִיָהוּ אָמַר , בְּסוֹדֵי יְרוּשָׁלַיִם ,
 וְאָמַר בְּרַחוּבֹתֶיהָ , כִּי הַחֲסִידִים , שֶׁהָיוּ בִירוּשָׁלַיִם , הָיוּ מִתְּחַבְּאִים בְּנִתְיָהֶם , וְלֹא הָיוּ יוֹכְלִים
 לְהַתְּלֹאֹת בְּרַחוּבֹת וּחוֹבוֹת , מִפְּנֵי הַרְשָׁעִים , וְרַבּוֹתֵינוּז"ל פִּירְשׁוּ , כִּיּוֹן שֶׁנִּרְדְּגוּ עַל יְדֵי אֲוִיבִים ,
 עַל יְדֵי כֵן , אֵף עַל פִּי שֶׁהָיוּ רַשָּׁעִים וְחַיִּיבֵי מִיתָה , נִתְּכַפַּר לָהֶם בְּמִיתָתָם , וְקָרִי לָהֶם , עֲבָדֶיךָ
 וְחֲסִידֶיךָ • (רד"ק) : אִם וְגו' • אִם תִּשְׁכַּחֲוֹן גִּבּוֹר , דְּלִישׁ עוֹבְדֵיךָ טַנִּין ? (הכסדי) •
 וְאֵלֶיךָ נִלְוֶה רַד"קז"ל , וְכֵן תִּרְגְּמִתִּי אֲשַׁכְּנֹת • אִם יֵשׁ וכו' • הִנֵּה דָבָר פֶּה ה' הַדְּבִיק עִם
 יִרְמִיָהוּ חוּזוֹ , עַל אֹדוֹת יְרוּשָׁלַיִם , כַּאֲשֶׁר דָּבַר עִם אֲנָרְהֶם אֹהֲבֵנוּ , צַעֲבוֹר קִטְלַת סְדוּס
 וְעַמּוּרָה (רֵאשִׁית י"ס כ"ו וְגו') , כִּי גִדַּל עוֹן יְהוּדָה וִירוּשָׁלַיִם כְּעוֹן אֲנָשֵׁי סְדוּס , אֲשֶׁר הָיוּ
 רַעִים וְחַטָּאִים לַה' מְאֹד , רֵאשִׁית מוֹה בְּסֶפֶר יִשְׁעִיהוּ (א' יו"ד / ג' ט') , וּבְנִבְאוֹת יִתְזַקֵּאל
 (ט"ז מ"ו וְגו') • לֹא • כִּנּוּי הַפְּקֵבָה אֵב עַל יְרוּשָׁלַיִם , הַנּוֹכְרַת בְּרֵאשׁ הַמִּקְרָא • (ב) וְאִם
 וְגו' • וְאִם בְּשֵׁם דֵּה' יִמֵן , בְּכֵן לִשְׁקֵרָא אִיטוֹן מִשְׁתַּבְּעִין • (הכסדי) • חִי ה' וכו' • כִּי בְרוּכַת הִס
 כְּשֶׁנֶּעַם בְּאַלְהִים אֲחֵרִים , כִּמוֹ שֶׁאָמַר (לִהְלֵךְ פִּסְוֹק ז') וַיִּשְׁנַעְנוּ בְּלֹא אֱלֹהִים , וְאִם יִתֵּה ,

שישעו

ירמיה ה

(ג) יהוה עיניך הלוא לאמונה הבית אתם ולא חלו פליתם מאנו
קחת מוסר חזקו פניהם מפלע מאנו לשוב : (ד) ואני אמרתי אך
בלים הם נואלו כי לא ידעו דרך ירוה משפט אלהיהם :
(ה) אלכה לי אלה הגדלים ואדברה אותם כי המה ידעו דרך
יהוה משפט אלהיהם אך המה יהיו שברו עול נהקו מוסרות :
(ו) על-בן הפם אריה מיער זאב ערבות ישודם נמר שקד על-
עריהם כל-היוצא מהנה יטרף פי רבו פשעיהם עצמו משבוהיהם :
(ז) אי לזאת אסלוה אסלח קרי לך בגיך עיבוני וישבעו בלא אלהים
ואשבע

ר ש י

ה (ג) ה' עיניך הלא הם • על בעלי אמונה להטיב ולמ' בגדו חלה כך ואין
מבקשין אמונה : הכיתה אוהסי ולא נעשו חולים על המכה לשום אל לבס
לשוב מרעתם : קחת • כמו לקחת : (ד) ואני אמרתי • הנביא חומר כן אך
דלים הם מחממה או שאני מדבר עמהם : נואו • לשון חויל כתרדמו חיטפשו :
(ה) אלכה לי אל הגדולים • הם ישמעו אך לא הועלתו וגם המה יחדו •
שברו עולו של הקצ"ה מעליהם : (ו) חריה מלכות צבל : זאב • מלכות מדי :
נמר • מלכות יון יטרף צאדום • זאב ערבות • לשון ערצה ושום זאב המודבר :
שוקד • מוסר ומנחם חברו עם לשון שוירה כמו לשקוד על דלתותי (משלי ח')
וי"ת לשון חריבס : (ז) אי לזאת אסלח לך • בתמויה שמה לזאת אסלח לך
ומנחם

ב א ו ר

שישצו צי , להראות עצמם , שהם יראי שמי , וכשנעים צממי , שקד הם נשנעים צממי ,
ואני היודע • (רד"ק) • (ג) ה' עיניך וגו' • ה' ! הלא גלי קדמך , לאוטבא לעבדי הימנחא !
רשיעיא , אלקיתא יתהון , ולא תבו , שינתינון , סריבו לקבלא אולפן ; אתקיפו אפיהון
מטינרא , מסרבין למיתב • (הכשרי) • הכיתה וכו' • הכה הכית איתם , על מעשיהם
הרעים , ולא חלו , כלומר , לא באנו , ולא הרנישו בעצמם , כי אתה המכה אותם בעיונם ,
אם כן , מה הועילה השגחתך בהם ? ודומה למה שאמר (למעלה מזה ב' למ"ד) : לזאת
הכיתי את בניכם , מוסר לא לקחו , וכן מה שאמר ישעיהו הנביא (א' ה') : על מה תוכו ,
עוד תוסיפו סרה • (רד"ק) • בליתם וגו' • הבאתם עד קרוב לכליה , אף על פי כן מאנו
קפח מוסר , ואם נביאיך מזהירי אותם , חזקו פניהם מכלע , ולא נזשו מפניהם , ויחאו לשוב •
(הנ"ל) • (ד) ואני וכו' • ואנא אמרתי : ברם מדמסכנין אינון , איטפשו , ארי לא
אליכו למידע ארסן , דתקנן קדם ה' , למעבד דין דקשוט קדם אלההון • (הכשרי) •
אמרתי וגו' • אמר הנביא , נסיתי אותם בעניני התוכחה , הקטנים והגדולים , אמרתי ,
כלומר , חשנתי בעצמי , כשהוכחתי העם , ולא קבלו , אמרתי , הך דלים הם , נואלו ,
כי ברוב דלת העם , אין להם דעת ובינה , כמו הגדולים , לפי שהם סורמים ויגנים , וכל
עסקיהם עבודת האדמה , ולא יתעסקו בדברי מוסר , ובתורה ודכמה , לפיכך לא קיבלו
תיכתי

פִּירוּיָאָהָר ! זיא שווערען פֿאַלשען אייד . (ג) עוויגער ! דיין אויגענמערק אזט
 אויף טרייע נור געדיכטעט ! — דוא שלעגסט זיא — זיא פֿיהלענ'ס ניכט —
 ריכטעסט זיא צו גרונדע — זיא בעדערציגען דייע לעהרען ניכט ; פֿעסטער ,
 דען פֿעלזען , צייגען זיא איהר פֿרעכעס אַנגעזיכט , וואָללען ניכט צוריקע קעהרען .
 (ד) איך ראַכטע : טוהעריכט איזט דער אַרמע הויפֿע , זיא קעננען דעס עוויגען
 וועג , איהרעס גאַטטעס רעכטע ניכט . (ה) איך וויל צו דען גראַסען געהן ,
 ווילל מיט איהנען רעדען — זיאָ קעננען דעס עוויגען וועג , איהרעס גאַטטעס
 רעכטע ; אַבער , אַך ! אויך זיא אַללע צערברעכען דאַן יאָך , צעררייסען דיא
 באַנדע אַללע . (ו) דרום צעררייסעט זיא דעס וואַלדעס לעווע , דער וואַלף
 אויס דער וויסטע צערפֿליישעט זיא ; לעאָפּאַרדען לויערן אום איהרע שטעדטע ,
 ווער זיך הערויס וואַנט , ווירד איהר רויב ; דען פֿיל זינד איהרער פֿערגעהונגען ,
 גראַס איזט איהרע פֿערווילדערונג . (ז) , וזיא נאָך וואַלל איך דיר פֿערגעכען ? —
 „דיינע זעהנע פֿערלאַסען מיך , שווערען בייא אונגעטמערן ; איך פֿערלייהע
 „ איהנען

ב א ו ר

תוכחה , כי כואלו , ואין להם דעת , כילא ידעו דרך ה' , משפט אלהיהם . (ד"ק)
 (ה) אלהיה לי וכו' . אהך לי לות דברניא , ואמליל עמהן , ארי אינון אליפו למידע
 ארחן , דתקנן קדש ה' , למעשר דין דקאט קדש אלהרון ; ברס אינון כחרא מרוזין
 אורייתא , אחרתקו מן אולכנא . (הכשדי) . אל הגדולים וגו' . כי לפי שהם גדולים
 ועשירים , ואינם מתעסקים במלאכה , יש להם פנאי ללמוד תורה יסכמה , ונרבים הם בעלי
 מוסר ודעת , ולמדו תורה ומשפט אלהיהם , ואולי תועיל בהם תוכחתו , כי יבינו ויטבילו
 למה שאומר להם , והנה כמדברתי עמהם , יתדו וצנרו עול התורה , אף על פי שידעו
 נתקו עילה מעליהם , ונתקו מוסריותיה . (ד"ק) . יחדו . רוצה לאומר , כולם מנאפים
 בן . (הכ"ל) . (ו) על כן וכו' . על כן מן כמדברתייהם יסק עליהון , באריא מתורשא ,
 ויקטלונן ; עממיה , דתקיפין ארבי המשא , ובזוזונן ; שטונין , דחסיכין כממרא ,
 כמנין על קרויהון , כל דיפוק מנהון יתקטיל . (הכשדי) . אריה וגו' . הנכון , שהאריה
 משל למלך , כמו שהאריה מלך החיות , הוא משל לסיל , והממרא לשני הסיל , וכן תרגם
 יונתן . (מדברי ד"ק) . ולדעת קבס אחד מחכמי העמים ירמיה הנביא בשלשת החיות הטורפות
 האלה על שלשת שפטי הרעים הידועים (ראה בספר יחזקאל י"ד י"ג וכו') , והם : דבר וחרב
 והעב . והנזר יבקר . זאב ערבות . זאב שיוכל לעת ערב , ובא סמוך ליישוב , כדי לטרוף
 הנמנא יחידו , כי אינו בעל לב סוק , כמו הנמר , וכל שכן כאריה , לפיכך ירא לבנת ברוב ,
 אלא לעת ערב , לפיכך אמר , זאב ערבות , ויש מפרשים ערבות , כמו (דברים א' א')
 במדבר בערבה . (מדברי ד"ק) . והנה הכשדי הסכים לדעה הראשונה , כאומר , ובאמת
 דרך הזאבים לבנת בערב , לטרוף טרף , כי אז יחוק עליהם הרעב , אם לא מצאו אוכל
 כל היום , וכן אמר בפניה הנביא (ג' ג') : זאבי ערב לא גרמו לבקר , אך אני תרגמתי
 על פי הדעה האחרונה , כי באה מלת **ערבות** בסיומן ריבוי הנקבה , מן היסוד **ערה**
 (למעלה מזה ב' וי"ו) , ומלת **ערב** היא בכל מקום בלשון זכר . שוקד .
 כמו (תהלות קכ"ז א') הוא . שקד שומר , ענין השתדלות על הדבר , והשתמדה בו .
 (ד"ק) . ובל"א מתורגם כפי הענין . (ז) או לזאת וכו' . מלת או לשון קריאה , והוא הפוך
 בלשון ערבי ויש אומרים , מה טובה יש נך , שאומר , לזאת אשליח לך , כלומר , בעבור זאת
 הטובה , ואיכתי מוכא בך טובה , רק רעות רבות , בניך עזובי וגו' , והקריאה כנגד ירושלים
 (הכ"ל) . ולדעת ר' שלמה זן מלך תשרה כ"ף ממלת או , והעעס , איך לזאת הרעה
 הגדולה

תרגום אשכנזי

„ איהנען איבערפלוס — זיא בעגעהען עהעברוך, זאממעלן זיך שאַהענווייניג אין
 „ דען היזערן דער אינזוכט. „ (ח) געפֿיטטערטען, פֿייריגען הענגסטען גלייך,
 וויהערן זיא אַם פֿריהען מאַרגען איהרעם נעכסטען ווייב ענטגעגען
 (ט) אונד דים אַללעם זאָלל איך ניכט אַהנדען, שפּריכט דער עוויגע, אַן איי
 נעם פֿאַלק, וויא דיועם, ניכט ראָכע נעהמען? — (י) בעשטייגעט איהרע
 מויערן, רייסעט נידער! — דאָך ריכטעט ניכט אַללעם צו גרונדע! — וועג
 מיט איהרען פֿעלאַנצונגען! זיא זינד דעם עוויגען ניכט. (יא) פֿירוואַהר!
 אונטרייא זינד זיא מיר וואַרדען, ישראל'ס אונד יהודה'ס דיוון, שפּריכט דער
 עוויגע. (יב) זיא לייגנען דען עוויגען, שפּרעכען: „ער איזט ניכט! —
 „ אונס.

ב א ו ר

הגדולה, אשר עשית, אסלח לך? וכסס אחד מחכמי העמים אמר, כי מלות אי לואת
 קן כמו לאי זאח, וכחלפה אות השימוש ממלה לחכמה, כמו (ראשית ל"ח כ"ט) יש לאל
 ירי, הראוי, יש לאל לירי, ודומי, ויהיה אי זאח כלשון קנה כמו אי זה (מלכים
 א' י"ג י"ב) לזכר, והטעם, אי זאח תהיה הסבה, אשר בעבורה אסלח לך? ועל פי זה
 תרגמתי אשכנזית. אסלוח. כתיב, והוא עתיד מננין הקל, לגזרת אפעול, והקרי
 הוא אסלח, לגזרת אפעל, כמשפט, אס עי"ן או עי"ן למ"ד
 הפעל. אית גרונית, והענין אסד. עובוני ועו', ואיכון ענקו פולחני,
 ומקיימין בשום טעוהא; עובשנעית יתרינו טובא, ואיכון תבזו למהו זכאן, ובית נסקת ברא
 מסת יעין (הכסדי). בלא אלהיה. תרגמתי על פי רמב"ן ז"ל בשורת האזינו (דברים
 ל"ב כ"א). ואשביע יכו'. על דרך (סס ט"ו) וישמן יארוון וינעט. (רד"ק). והנה
 המדך המלך הקרום את מלת ואשביע על מלת וישבעו הקודמת כלשון נופל על לשון
 (פאראנאמאזא) יתגודדו. יתאספו גדודים גדודים, וכן מלת מסתייען בתרגום
 הכסדי, אשר הזכרתי, עכניה כן כלשון כסדים. (ח) סוסים מוזנים. כתיב בוי"ו,
 וקרי בוי"ד, ואיתיות אכו"י מתחלפות, והוא כמו הפך, מוזנים, מן מוזן, אמר, הנה
 הם כמו הסוסים, שנתנו להם מוזן רב כלילה, והם שבעים בתאומם, ובנוקר ילאו
 וינהלו, ובהלתם היא נתיבת קולם בשמחה, כן הם ינאפו כלילה עם נשי רעיהם, וימלאו
 תאומם, ובנוקר ינאפים שמחים, מתהללים ברעתם. (רד"ק). והנה לפי הכתיב:
 מוזנים, הוא מענין מוזן, כדעת רד"ק הזכרת, ויהיה ניכוני פעול מננין הכנד הנוסף,
 מגזרת נחי עי"ן וי"ו, אבל לפי הקרי: מוזנים, יהיה פעול מננין פעל
 הדגוש, וכמו הפך: מוזנים, כמו כנס, כנס, ודומיו, וענינו חימוש
 ומילוך בכלי זין, ראה: בניאור רא"י ז"ל, ובדברי ר' שלמה ז' מלך בזה. ותרגומי
 באשכנזי סובל את שתי הדיעות יחד משבים. שם, וכן (הושע י"ג ג') וכטל משכים הולך,
 כלומר, בהשכמה בנוקר. (רד"ק). ועל פי זה תרגמתי אשכנזית. (ט) העל ועו'.
 העל אילין לא אסער, לאיתתאה עליהון בישתא, אמר ה' (הכסדי). אלה וכו'. אס
 על אלה הרעות לא אפקוד, איאסער שלא אעניסם על הרעות הגדולות האלה. (רד"ק).
 זאם בגוי ועו'. כפל הענין במלות שונות. (הכ"ל). לא וכו'. לא אספרע מכהן כרעותי.
 (הכסדי). והנה הרחיק בזה את ההגשמה, כדרכו תמיד. (י) בשרוחיה על חומותיה,
 מלשון עלי שור (ראשית מ"ט כ"ג), ואולי בקראת החימה כן מענין ראיה והנטה, כמו
 (במדבר כ"ג ט') ומגזעות אשורכו, ודומיו, כי העימד על הסומה למרחוק עיניו יביטו. ועל
 פיזה מתורגם בל"א. והכסדי תרגם: בקרוהא, לפי הכוונה בלבד. הסירוגנישוהיה.
 כמו (ישעיהו י"ט וי"ו) ואת הכנאיות הכר התו, שהם סעיפי האילנות המתפשטים. (רד"ק).
 וקרוי

ירמיה ה

כט

וַאֲשַׁבַּע אֹתָם וַיִּנְאַפוּ וּבֵית זִנְיָה יִתְגַדְּדוּ : (ח) סוֹסִים מְיוֹזְנִים
מְיוֹזְנִים קָרִי מְשֻׁבָּעִים הָיוּ אִישׁ אֶל-אִשְׁתּוֹ רִיעָהוּ יִצְהָלוּ : (ט) הָעַל-
אֵלֶּה לֹא-אֶפְקֹד נְאֻם-יְהוָה וְאִם בְּגוֹי אֲשֶׁר-כָּזָה לֹא תִחַנְקֶם נַפְשִׁי :
(י) עָלוּ בְּשָׂרוֹתֶיהָ וְשַׁחְתּוּ וּכְלָה אֶרֶץ-תַּעֲשׂוּ הַסִּירוּ נְטִישׁוֹתֶיהָ
כִּי לֹא לִיהוָה הַמָּה : (יא) כִּי בָגֹד בָּגְדוּ בִּי בֵּית יִשְׂרָאֵל וּבֵית
יְהוּדָה נְאֻם-יְהוָה : (יב) כִּהְיִשׁוּ בִיהוָה וַיֹּאמְרוּ לֹא-הוּא וְלֹא-

חבוא

ר ש י

ומנחם פי'אי כמו אין אשר צניך עצונני אשביע אותם כל טוב : יתגודדו יתקבצו
גדו'ים : (ח) סוסים מיוזנים משכים היו כסוסים אלו המיוזנים בקושי
חבר השמים בכל בקר היו משכים לאור בקר הוא בהשכמה : יצהלו לשון זה
נופל על הסוסים וקול מנהלית אצוריו (לקמן ח') לשון זהלה המיוזנים ט
בלע"ז (ר"ל העניסעמענט , Hennissement כל"א דאז וויסרין דער פפערדע)
(י) צרותיה לשון מישור ומנחם חזרו לשון חומה עם הדלג שור (תנים י"ח)
אך לא יתכנו נטישות צי"ש בלע"ז (צי"ש Cep כל"א כנו ישעי' י"ח ה' , כל"א
וויין שטאק) שהם שרשי כרם להיות נחשבים עם החומות ולא עם המישור והני
אומר שרותיה לשון שורות הכרם וי"ת צרותיה בקירובא ונטישותיה צורניתהא :
(יב) ויאמרו לא הוא לשון קדמוהי אחא עלנא טבתא : (יג) והנביאי

יהיו

ב א ו ר

וקרוב לזה תרגמת . והנה מלת נטישותיה היא דרך דמיון (מעטאפאריש) על יושבי העיר .
כיוונו . ארי לא רעווא קדם ה' בהין (הכשדי) . (יא) כי בגוד וכו' . ארי שקרא שקרו
במימרי בית ישראל ובית יהודה , אמר ה' . (הכ"ל) . בגדו וגו' . לפיכך חקחו נקמתיהם ,
ובדין אני מנה לכם , שתשיתם , כי הם בגדו בי . (רד"ק) . (יב) כחשו וכו' . פירוש ,
לא הוא , שישינו עלינו , ויראה במעשינו , ואם נעשה כחפצנו , לא תבוא עלינו רעה בעבור
זה , ותברור עב לא כראה , אע"פ שמפחידין אותנו נביאיו על זה , שקר הם אומרים , כי לא
תבוא להם כבואה מאת האל , כי הוא אינו רואנו , ואינו יודענו , ועל הדרך הזה תרגם יונתן :
כדיבו במימרא דה' , ואמרו : לא מן קדמוהי אתיא עלנא טבתא , ואף לא תיתי עלנא טבתא ,
ודקטלין במרבא ובכפנא לא יכחו . (הכ"ל) . והנה לפי הדברים האלה יכוון המלך
הקרוש בזה על אנשי רשע , הכופרים בהשגחת האל יתברך על תבל וצאצאיה , אך מלבד שיהיה
העיקר חסר מן הספר , כי לא נזכר במקרא הזה מאומה מן ההשגחה העל וכה , הנהגם דעת
מוסדר הטעמים מתנגדת לדעת זאת , כי הוא נגד מלת לוא הוא באמת , שהוא המפסיק היותר
גדול זולת סוף פסיק , ולכן כראה , שכוונת המחבר כמשמעו , על הרשעים , המכחישי' במציאות
הבורא יתעלה (אטהעאיסטען , גאטטעסלייגנער) , ועל פי זה תרגמתי אשכנזית .
(יג) והנביאים . וכבי שקרא (הכשדי) . יהויררוח . דנריהם יהפכו להכל' (מדברי
רש"י) . וכן מתורגם כל"א . והדבר וגו' . כיון שהדבר אין בהם , כלומר , רוח הקדש , אך
ידעו הם כדוכד ? אלא שהם קומטים בתלמוותיהם , או נקסמיהם , ומנטיקים העם לטוב ,

ירמיה ה

תבוא עמינו רעה וחרב ורעב לוא נראה : (יג) והנביאים יהיו
 לרוח והדבר אין בהם כה יעשה להם : (יד) לכן כה אמר יהוה
 אלהי צבאות יען דברכם אתה דבר הזה הנני נרמז דברי בפיך
 לאיש והעם הזה עצים ואכלתם : (טו) הנני מביא עליכם גוי
 ממרחק בית ישראל נאם יהוה גוי איתן הוא גוי מעולם הוא גוי
 לא יחדע לשונו ולא תשמע מרהיבך : (טז) אישפתו בקבר
 פתוח פלם גבורים : (יז) ואכל קצירך ולהמה יאכלו בניך ובנותיך
 יאכל צאנך ובקרך יאכל גפנך ותאנתך ירשש ערו מבצריך אשר
 אתה בטה בהנה בהרב : (יח) וגם בימיב ההמה נאם יהוה לא
 אעשה אתכם פלה : (יט) והיה כי האמרו תחת מה עשה יהוה
 אלהינו

ר ש י

יהיו לרוח כדרגומו ונביאי שקרא יהיו ללמא כלומר הנבואה הנבואים לנו נביאי
 שקר בשמו של הקב"ה דבריהם יהפכו להבל : והדיבר של קדושה שהם אומרים
 לנו בשם הקדוש ברוך הוא אינו בהם : כה יעשה להם הנביא אומר לאומרים
 זאת כה יעשה להם כאשר אמר ה' לי ומה אמר ה' יען דברכם את הדבר הזה
 וגו' : (יד) ואכלתם ותאכל אותם : (טו) איתן תקיף גוי מעולם
 הוא מוימי קדם התחיל למרוד בי דור הפלגה בארץ שנער : (טז) חשפתו
 עוקס נדתק החלים : (יז) ירושש ערי מצריך וגומר הרי זה מקרא מסורס
 ירושש צהר'את ערי מצריה'אשר אתה צוט'בהנ' ירושש ימסקן : צחרצ' ע'י גי'סו'
 וכן הוא אומ'וחרב לא העבור בארצכם ויקרא

ב א ר

כדי שימלאו חן בעיניהם, כשמיאמין להם מעשיהם, ואומרים לא תבוא עליכם רעה, ובעונם
 זה יכלו, ויהיו לרוח (רד"ק) בהוכו' על דרך (מלכים א' ז' כ"ג) כה יעשה לי אלהים
 וכה יוסף, כלומר, כך וכך רעה יעשה להם (הנ"ל) וכן תרגם הכשדי : דא פורענותא
 התעביה מכהון, ועל פי זה מתרגם אשכנזית (יד) יען וגו' שאתם אומרים עלי לא
 הוא ולא גבוהתי, והנה דברי מניעים אליך (רד"ק) דברכם כינוי הנוכח, ונסוף
 המקרא : ואכלתם, בכינוי הנסתר, כמו (מלכים א' כ"ב כ"ק) שמעו עמי כלם, ודומי
 הנני וכו' בזה יכירו, כי נבואתי מנעת אליך, שיתקיימו עליהם דברי לרעה, כמו שאתה
 אומר, ויהי דבריך להם, כמו האש לעצים, שתאכל אותם (מדברי רד"ק) גוחן וגו' הא
 אבא יביד פתגמי נבואתי בפומך, תקיפין כאשתא, ועמא הדין חלשין כקשא, ויקטלונו
 (הכשדי) ואכלתם מוסב על האש, והוא כנוי לנקבה נסתרת עם רבים נסתרים,
 כמו (ראשית ד' ל"ב) חל גנבתם, ודומי (טו) ממרחק כי בבל
 היא רם קה מארץ ישראל (רד"ק) גוי וכו' עם תקיף הוא (הכשדי) איתן
 תקיף שש, תוכל להלסם כנגדו (רד"ק) גוי מעולם הוא מומן רב הוא גוי זה סוק
 ושאר

תרגום אשכנזי

ל

אונס טריפֿפֿט קיין אונפֿאלל , קריגס : אונד דוונגערס נאָטור ערבליקקען וויר
 נישט * . — (יג) אַבער טאַנד שוועצען דיא פראַפעמען , גאַטטעס וואָרט
 ווירד איהנען נישט ; דרום ערנעהען שטראַפֿגערנישטע איבער זיא *
 (יד) פֿירזאָהר ! וואָ שפּריכט דער עוויגע , גאַטט צכאוח : ווייל זיא דוועס
 שפרעכען — זיה ! וואָ ווירד מיין וואָרט פֿלאַמט אין דייניגס מונדען , דוועס פֿאַלק
 האַלץ , דאָ פֿערצעהרעט ווירד . (טו) זעהעט ! ווייט אויס דער פֿערנע ברינג
 אַיך איין פֿאַלק איבר אייך , הויז ישראל'ס , שפּריכט דער עוויגע ; איין מעכטיגעס ,
 אַלטעס פֿאַלק , איין פֿאַלק , דעסען שפּראַכע איהר נישט פֿערשטעהעט —
 איהר בעגרייפֿעט נישט , וואָס עס שפּריכט * (טז) אַפֿפֿנען גרעכערן גרלייכען
 איהרע קעכער , העלדען זינד זיא אַללעוואַמט . (יז) זיא פֿערצעהרען איירע
 ערנדטע , אייער בראַד , ריכטען איירע זעהנע , איירע טעכטער דאָן ; פֿער
 שלינגען איירע שאַפֿע , אייער רינדפֿיה , איירען וויינשטאַק , איירען פֿייגענ
 בוים ; רייסען איירע פֿעכטען , אויף דיא איהר פֿערטרויסעט , יט דען וואַפֿפֿען
 נידער . (יח) אַבער אייך איין יענען צייטען , שפּריכט דער עוויגע , ריכט אייך
 אייך נישט גאַנץ צו גרונדע . (יט) שפרעכען זיא : וואָ דרום ליב דער עוויגע , אונזער
 גאַטט .

ב א ו ד

זאָר גנויס הס יראים אותו , ולא תוכל להעזר עם גוי זולתו . (ה"ל) . ועל פיו ז'ל תרגמתי
 אשכנזית . גוילא וגו' . לא תבין מה יאמר , זה יותר קשה מחייב , שבוין אדם לטוב . (ד"ק) *
 הרע וכו' . הנה השאיל המלך הקדוש את מאמריו במקרא הזה ובפסוק י'ז מדברי משה אדונינו
 (דברים כ"ח מ"ט כ"א כ"ב) , אך שינה את מליצתו הנכונה בתוספת גרעון מלות אחדות . ולא
 וגו' . ולא תבין , והענין כפול במלות שונות . (ד"ק) * חשמע . ענין הבנה , כמו (ראשית
 מ"ב כ"ג) כי שמע יוסף , ודומיו * (טז) אשפתו וכו' . כי חני האשפה ימיתו כל מי שגע
 בהם , וכאלו כלם קבורים באשפה , ואמר , וכקנר פתוח , שמוכן להשליך סם המיתים . (ד"ק) *
 פלם גבורים . כי הם מלומדי הלשמה , ואין להם מפלט , להנצל מידם . (ה"ל) . (טז) ואכל
 וגו' . לקמך כלל כל מאכל , והאכילה הנכבדת בפסוק , יש אכילה היא איכות המאכל , ויש
 אכילת הפרט , כמו שתרגם יונתן : ויבז חזקך ומיכלך , יקטלון כרך ובנתך ; ישבי עניך ותורך ,
 יבזו פירי גופכך ותיכך . (ה"ל) . ועל פי זה מתורגם אשכנזית * יאכלו וכו' . מה שאמר בנך
 ובנותיך , כי כמו כן יאכל האבות , אלא שאמר בתורה (דברים כ"ג ק"ג) ואכל פרי בטנך ,
 וזה להכחיד נפש האבות , שישקטו בנייהם לעיניהם , והם הקטנים , שמתים נעון אבותם .
 (ה"ל) * ירושש וגו' . ענין רש ושנר , וענין הריעות נופלגם כן בהריעת העדים , כמו (מלאכי
 א' ד') כי תאמר אדום רוששנו וכסנו וכסנו וכסנו חרבות . (ה"ל) . וכן תרגם הכשדי : יפגד קרווי
 ארעך כחיכתא , וכאשר מתורגם בל"א . אשר והו' . המאמר הזה עד מלת בהנה הוא כעין
 מאמר מוסגר (פארענטהעזים) , וכן דעת מסדר הטעמים , שנקד מלת בהנה בטפתא ,
 שהוא הולך השלישי , ומפסיק יותר מן הרב"ע במלת מבצריך , שהוא הקטן בארבעת המלכים ,
 וכן משפט כל מאמר מוסגר , כנודע ליודעים דיני פסקי הטעמים . (יח) וגם וגו' . כשיבוא
 החיוב , ויאכל זה זה , כמו שכתוב , לא תעשה אתכם כלה , כי אתן בלתי החיוב , להשאיר לכם
 פליטה * (ד"ק) * (יט) והיה וכו' . מדבר כנגד העם , כמו שדבר עד הנה , ושם לדבר
 כנגד הגויא , שיענה להם תשובת השאלה , כאשר עונתם וגו' , והשאלה והתשובה תהיה אחר
 שיבוא החיוב , ויגלה הפס . (ה"ל) * כאשר וגו' . כמו דשנקתון פולחני , ופלתתון לטעות
 עממית , בארעכך : כן תשתעבדון לעממית , פלחיו טעותא , בארעא , דלא דולכין . (הכשדי) *
 כן וכו' . מזה כנגד מלה , אפי' עבדתם אלהי נכד בארעכס , תעבדו עם נכרי , בארץ לא לבס .
 (ד"ק)

תרגום אשכנזי

"ואטט, דים אללעס איבער אונס ערגעהען? זא אנטווארטע איהנען: ווייל
 איהר טיך פֿערליסעט, פֿרעמדען געטמערן, אין איירעם לאַנדע, דירקטעט;
 דרום מיסט איהר פֿרעמדען דיהנען, אין איינעם לאַנדע, דאָז ניכט אייער אויזט.
 (כ) פֿערקינדעט דים אין יעקב'ס הויז, לאַסט פֿאלגענדעס אין יהודה הערען!
 (כא) הערעט דאָך, טהעריכטעס, פֿערנונפֿטלאָזעם פֿאַלק! — איינען האַבען
 זי, אונד זעהן ניכט — אָהרען, אונד הערען ניכט — (כב) מיך עהרע
 פֿירכטעט איהר ניכט, שפּריכט דער עוויגע, פֿאַר מיר, כיינט איהר אייך
 ניכט? — פֿאַר מיר, דער איך זאָנד דעם מער' צום אַופֿער זעצטע —
 עוויגעס, אונאיבערשרייטבאַרעס ציל! — אונמעכטיג טאַבען די אַ וועללען,
 ברויזען — קעגנענ'ס ניכט איבערשרייטען. — (כג) אַבער דיוועס פֿאַלק האַט
 איינען אַבטרייניגען, ווידערשפענסטיגען זין, וואַנדעלט אויף אַבוועגען דין.
 (כד) זיא שפּרעכען ניכט אין איהרעם הערצען: "לאַסט אונס דאָך רען עוויגען,
 אונדערן גאַטט, עהרפֿירכטען, דער אונס רעגען גיכט, פֿריה-אונד שפעט-
 רעגען צור געהעריגן צייט, דער דער ערנדטע בעשטימטען וואַכען אונס זאָרג-
 פֿעלטיג בעאַבאַכטעט." (כה) אַך! איירע זינדען הינדערן דיוועס, איירע
 פֿער.

ב א ו ר

(רד"ק) • (כ) הגידו וגו' • אומר לכל השומעים דברו, שיאמרו להם זאת התוכחה, דבר
 חיל גבול הים (הנ"ל) • (כא) עם סבל. עמא טפשא (הכשרי) • ואין לב • חסרי
 דעת, ונולת לב תורה בלאונגם על ענין השכל והתבונה, כמו (דברים כ"ט ג') לב לדעת,
 ודומיו, וכן מלות (קארדיא, קאר) בלשון יון ורומי, המסכימות בעניין למלה העברית
 הזאת, מורות גם כן על רוח ענה וגבורה, חכמה ודעת, כבודע. עינים וכו' • המאמר הזה
 השאילו המליץ הקדוש מדברי נעים ומירות ישראל (תהלות קט"ו ה' וי"ו, קל"ה ט"ז י"ז), בגיורו
 את אליהו הגויס, מעשה ידי אנוש • (כב) החילו • מענין חיל כיולדה (תהלות מ"ח ז'),
 ובנ"א תרגמתי כפי הענין • אשר שבתו וגו' • זה אחת ממפלאות תמים דעים בתבל ארנו,
 ממלאת נפשנו יראת התרוממות מפני יוכר כל, וכל הכביאים והמאוררים הקדושים התפעלו
 ממנה בגבולותיהם ובשיריהם הנשגבים, ראה בספר משלי (מ' כ"ט), ובספר איוב (ל"ח א'
 גו') • ואתה, קורא נעים! טעום נא לחות לשון מליצה בגיור הכחמד והכשנב בעקרא זה,
 ונפת ימתק לחכך • חול וכו' • אם תאמר, למה לא נתן להם לעדים האותות והמופתים
 הבתובים, כמו קריעת ים סוף והירדן, חולתן משיכו הטבע, שאי אפשר להם מבלתי מכוון
 ומשגית, הופך הטבע כרבינו? כאמר, כי כל האותות והמופתים יוכלו להכחיש בהם, אם
 ירכו, כי לא היו אלא פעם אחת, בזמן אחד, ואותם שלא היו בזמן ההוא, יוכלו להכחיש בהם,
 אם יהיו כופרים בתורה, אבל זה העד היות החול גבול לים, הוא מק עולם, לאסר, ולא
 יסוד, כל ימי היות עולם, ובזה לא יוכלו להכחיש, שהרי רואים בעיניהם, ושומעי' בלאזניהם,
 רואים ביאת גלי הים, עד השפה, ולא יעברו החול, שהוא שפה לים, ושומעים התגעשות
 הגלים והמייטס, כאילו בנואם יעברו הכל, ויכסופני הארץ, זה דבר, שלא יוכל אדם
 להכחיש • (מדברי רד"ק) • (כג) סרו וגו' • סרו מהדרך הטובה, והלכו להם בשרירות
 לבס • (הנ"ל) • ועל פי זה מתורגם אשכנזית • (כד) ולא אמרו וכו' • למעלה מזה (פסוק
 כ"ג) העיר הכביא את בני עמו, לעבוד את ה', מכר גדולתו וגבורתו, כי הוא מושל בגאות
 הים, כל כול בשמים ובארץ, ועתה כייר להם את גו' טיבו וסדרו, כי הוא מוריד גשמי כדבות
 ממכון שבתו, ממרומי סקקים, על תבל ובאחזה, להכמיט את האדמה, ולתת לחם לכל בשר •

הנוהן

אֱלֹהֵינוּ לָנוּ אֶת-כָּל-אֱלֹהִים וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם כַּאֲשֶׁר עֲזַבְתֶּם אֹתִי וְחָעֲבְדוּ אֱלֹהֵי גֹכֵר בְּאַרְצְכֶם כִּן תַּעֲבְדוּ זָרִים בְּאַרְץ לֹא יָדַעְתֶּם :
 (כ) הַגִּידוּ זֹאת בְּבֵית יַעֲקֹב וְהִשְׁמִיעִיהָ כִּיהוּדָה לֵאמֹר : (כא) שִׁמְעוּ-נָא זֹאת עַבְד־סֶכֶר וְאִין לֵב עֵינַיִם לָהֶם וְלֹא יִרְאוּ אֲוֵנִים לָהֶם וְלֹא יִשְׁמְעוּ : (כב) הָאֹתִי לֹא-תִירְאוּ נְאֻם-יְהוָה אִם מִפְּנֵי לֹא תִחִילוּ אֲשֶׁר-שִׁמְתִי חוֹל גְּרִיל לַיִם חֶקֶד עוֹלָם וְלֹא יַעֲבֹרְנָהוּ וַיִּחַגְעִשׂוּ וְלֹא יוֹכְלוּ וְהָמוּ גָלְיוֹ וְלֹא-יַעֲבֹרְנָהוּ : (כג) וְלַעֲם הַזֶּה הָיָה לֵב סוֹרֵר וּמִוֶּרְתָּה סָרוּ וַיִּלְכוּ : (כד) וְלֹא-אָמְרוּ בְּלִבָּבָם נִירָא נָא אֶת-יְהוָה אֱלֹהֵינוּ הִנֵּחַן גִּשְׁמִים וַיִּוֶּרְתָּה יוֹרֵה קָרִי וּמִלְקוֹשׁ בַּעֲתוֹ שְׁבַעַת חֻקוֹת קָצִיר יִשְׁמְרֵם-לָנוּ : (כה) עֲזַוְתֵיכֶם הַטּוֹר-אֱלֹהִים וְחִטָּא תִיכֶם מִגֵּעוּ

הטוב

ר ש י

(ויקרא כ"ו) : (כב) האותי לא תראו • הלא היס שאינו דואג מפני הפורענו' ואינו מנפס לקיבול סכר ירה מפני ואינו עוזר הגבול אשר שמה סביביו : תחילו • לשון פחד : ויהגעשו גליו • ומרומם לעזור הגבול ולא יוכלו לעזור : והמו גליו • שחוק קול גדול • ולא יעברנהו • הגלים לא יעברו הגבול : (כד) יורה ומלקוש כתרגום בכיר ולקיש : שזועות חוקות קציר • שזע שזועות שחוק לנו זה' שתי חוקות קציר חק העומר וחק שתי הלחם : ישמור לנו שיהא הקציר בזמנו : (כה) הטו אלס • החוקות החלה מעליכם שאינו שומרים לכם ואתם כלים

ברעב

ב א ו ר

הנותן גשם וכו' • ואחר כך פירש , יורה ומלקוש , בעתו , אבל למה שכתוב , ויורה , בוי' השימוש , הנותן גשם בשאר עתי השנה , לצורך הגנות , ולשתי , ולשאר צרכי האדם והבהמות , ונתן גם כן יורה ומלקוש , לצורך התבואה , כל אחת בעתו • (רד"ק) • יורה וכו' • מטר בכיר ולקיש בעידכיה • (הכסדי) • וראה למעלה מזה (ג'ג') • שבועות וגו' • אותם שבועות מחוקות קציר ישמור לנו , שלא ירד מטר בימי הקציר , שלא יפסיד הקציר , וזהו חק הקציר ומשפטו , וגם שתהיה רוח טובה נוספת בימי הקציר , לצרות ולהבר , הוח חוק הקציר ומשפטו גם כן , לפיכך אמר חוקות , ומה שאמר שבועות , ולא אמר ימי הקציר , לפי שאנו כו' שריס שבעה שבועות עד חג השבועות , לפיכך תלה ימי הקציר בשבועות , וינתן תרגום : בזמן קיש שבועות בזמן חזרא נטר לנא • (רד"ק) • חוקות קציר וכו' • זמן הקציר הוא בארץ הצבי מחכי ניסן עד חגי סיון , כבודע , ובזמן ההוא יסונו ישראל את חג המצות , בתחלת קציר שעורים , שהיא הקציר הראשון (ראה בספר שמואל ב' כ"א ט'), ואת חג השבועות בסוף קציר חטים , שהיא הקציר האחרון (מגלת רות ב' כ"ג) , וראה בניאור ראש"ע ז"ל לספר שמות (כ"ג ט"ז) , ובניאור רמבמ"ן ז"ל (ס"ד כ"ב) • והנה אמר המליץ הקדוש בזה : ראו כל את חקד עלין עלינו , כי הוא ישמור לנו את שבע השבועות האה , המיועדי' לזמן קציר תבואותינו

שלא

ירמיה ה

הטוב מכם : (כו) כִּי־נִמְצְאוּ בְעַמִּי רָשָׁעִים יִשׁוּר בְּיַשָּׁר יִקְוִי־שִׁים
הַיָּבִיבוּ מִשְׁחִית אַנְשִׁים יִלְכְּדוּ : (כז) כְּכִלּוֹב מָלֵא עוֹף כֶּן בְּהִימָם
כִּלְאִים מִרְמָה עַל־כֵּן גָּדְלוּ וַיַּעֲשִׂירוּ : (כח) שָׁמְנוּ עֲשָׂחוּ גַם עָבְרוּ
דְבַר־יְדַעְדֵן לֹא־דָנוּ דִּין־יְתוּם וַיַּצְלִיחוּ וּמִשְׁפַּט אֲבוֹנִים לֹא שָׁפְטוּ
(כט) הֲעַל־אֱלֹהֵי לֹא־אֶפְקֹד נְאֻם־יְהוָה אִם בְּגוֹי אֲשֶׁר־כָּזָה לֹא

תחנקם
ר ש י

צריע : (כו) יסור • יחרוב וכן למען שוררי (תלים ה') לשון אשורנו ולא
קרוב (מדבר כ"ד) : כסף יקושים • כאשר ישוך סיקוס שעושיין ללכוד צבאים ציער
שרגלו כל לתוכו ופוח נוספו ומהזיקו ברגלו וכלעד וקורין לו פי"ד בלע"ז :
(ר"ל פועג"ע , piege. בל"א פוס חנגעל) : הניבו ונשחית , ניכני"ל בלע"ז
(כבר ביחתי בש"א י"ד א'), קן עושיין חורבים על עיר או על דרך : הניבו •
כמו מלב פלשתים (ס"א א') : (כו) ככלוב • הוא מקום שופטמין בו עופות
וכן תירגום יונתן בבית פיטמח פרנ"ק בלע"ז (לא ידעתי לכוונתו) : (כח) שמו
עשהו • לשון עשת סן • (סיר ה') גוף עב ובלע"ז אישפוסיר"ט , (ר"ל
עפזיסע"ר Epaisser. בל"א ריק אונד פעט ווערדן) , עצרו דברי רע •
חס צחת רעה או עבירה לידם לא נטו ממנה אלא עצרו בה ועשאוה : לא דנ

דין

מכלל יופי

רעים אחרים : ויצליחו , ואף על פי כן יכליחו : (ל) שמה , שם ענין תמה כמו כלאש
שמו עליך רבים ומהו התומה הנביאים נבאו בשקרונג' : ושערורה , שם ענין טנוף ולכלוך
למפתאים האעדים : (לא) ירדו , שרשרדה ענין לקיחה מן רדה הדגש ופירושו ירדו
השחר על ידיהם כדולה הדגש שהוא טוב וערב • ויש מפרשים אותו מענין וירד מיעקב ענין
ממשלה כלומר הכהנים קודים בעם על ידי הנביאים ופגמותם : ומה תעשו לאשריתה , כלומר ,
לאשרית שמה ושערורה שזכר כי מרה תהיה באחרונה :
ו (א) העיוו , ענינו המניסה והאסיפה אל העיר כמו שלק העו את מקנך : ובחקוע תקעו
שופר , שם מקום הוא שנאמר וישלח וישלח תקועה ואמר דרך נפות לשון נופל על לשון
כמו ועקרון תקר : ועל בית הכרם , מגדל שבוכים בכרם אחד גבוה לשמור כל הכרמים אשר
סביבותיו והוא הנקרא בית הכרם וכן הוא אומר ויבן מגדל בתוכו : כישאה , כמו איש
משאות במשנה והוא ענין שריפה ויתכן שנקראת השרפה כן לענין הלהב הנשא למעלה :
ונשקפה , ענין השגחה והלצה ונשתמשו בו בלשון נפעל לפי שהעומד במקום גבוה ומניט הוא
נשקף למביטים אליו : (ב) הגוה , תאר לנקבה בפלג דוה ותאר האשה בלשון הזה לפי
שהיא יושבת בבית תמיד • ור' יהודה סיוג פירש הגוה כמו ^ד כאה באל"ף מן כאו לקיין
בתורים ענין יופי ונטי וכן תרגם יונתן יאתא ומפנקתא : דמוחי , פועל ינא ענין דמיון כמו
אם היה מהדגש דמיתך רעיתי כלומר דמיתי בת ציון לאשה הגוה והמעוכנה "הכה אני רואה
שיבאו עליה רועים ועדריהם להתרילה : (ג) את ידו , כמו שהיד מוכנת לאדם לכל צרכיו
כן נקרא המקום המוכן יד : (ד) צללי , כאשר נכתבו במלה שתי אותיות הדמות פעמים
יבארו שתיין חע"פ שתקדם להן תנועה קטנה אבל ישמו מאריך עם התנועה קטנה ובאות

הרא א

פֿערגעהוונגען ענטציהען דאָ גוטע אייך • (כו) דען אונטער מיינעם פֿאַלקע פֿינדען זיך בעזעוויכטע ; זיא לויערן , וויא פֿאַגלער , דיא שלינגען לעגען , שטעללען דינטעהאַלט אויף — פֿאַנגען מענשען • (כו) וויא קעפֿיך מיט פֿעגערן אָנגעפֿיללט , זאָ איהרע הייזער דעם טרוגעם פֿאַלל ; דרום ווערדען זיא רייך אונד מעכטיג ! (כח) וויא גלענצט איהר פֿייסטער לייב ! — זיא דיא אים לאַסטער וועטטאייפֿערן , דיא דאָ רעכט , דעם וואַזען רעכט פֿערלעצען — אַך , עם געלינגעט איהנען ! — דירפֿטיגע אים געריכטע דריקען ! — (כט) אונד דיס אַללעס זאָלל איך ניכט אַהנרען , שפּריכט דער עוויגע , אָן איינעם

ב א ו ר

שלא ירד פהם מער סוף , וישחית את האמות המונחו' בדה , לייבז איתן • (כה) עוונתיכם זגו' • עוונתיכם הטו החוקות האלה מעליכם , שאיזי אומרם לכס , ואתם כלים נרעב • (כז) • ועל פי זה תרגמתי אשכנזית • וחסאוחיכם וכו' • היה לכם לאמור בלנפס , כי לא הרעית , הנאות עליכם , עוונותיכם הטו אתכם , שהרי כשהייתם עושים רצון האל , היה כותן לכם נשם רעמו , וכל דבריכם באים על הכפייה , אם כן מי מנע לטיבכם ? ומי הכיף עליכם הרע ? אלא עוונותיכם וחטאתיכם • (רד"ק) • (כו) ישור וגו' • יביט , כמו (מדבר כ"ד י"ז) • יש רגו ולא קרוב , והנסייבט כל אחד בדרכו , אם יעבור אדם , שיגזלו ממנו מה שעמו , ויביט באדם , המליח יקשים , ללכוד העופות , כן יביטו הם , ויראו וירדו , ללכוד אנשים , ולגזול מהם מה שעמהם • (מדברי הכ"ל) • בשך • ענין פסיכה , והוא הפך הטשך ומחזיק ברגל העוף המלכוד , פעין מה שכתב רש"י ז"ל , וכן תרגמתי בל"א , ולרד"ק ז"ל דעת אחרת בזה • יקושים • סס תואר (אד"ק טיפוס , אייגענשאפטסווארט) לנייד העופות , המכיר מוקשים , ללכוד אותם • כמו (תהלות קכ"ד) • מפח יוקשים , וראה שם בתרגום רמב"ם ז"ל • משחיה • מארץ , ללכוד עוברי דרך , כמו שכתב רש"י ז"ל , וכדמתורגם בל"א • (כו) ככלוב • כלוב הוא כלי עשוי מנשרי עץ , ומגדלים בו עופות , וכן נקרא בלשון יון (קלאבאס) • מלא וגו' • כלוב , כלוב עשוי מנשרין , מגדלן בהם עופות , ומשמיין אותם סס , וכן תרגם ונתן : כבית פשמא , ודומה לו (עמוס ט"א) והנה כלוב קין , סל עשוי מנשרים , והמשילם לכלוב מלא עוף , כמו שכלוב ממלחים אותו עופות , כפי מה שהוא , ונתינים לתוכו מאכלים ומשקם , ואוכלים סס תמיד , כן נתי אלה הרשעים מלאים מרמה , רובה לאמור , ממון מקובץ במרמה , ובאין ומתעדנין בו • (רד"ק) • על כן וכו' • על כן שבא להם ממון זה בלי עמל ויגיעה , גדלו בנכסיהם , והעשירו • (הכ"ל) • (כח) שמנו וגו' • על דרך משל , כמו (דברים ל"ב ט"ו) וישמן ישרוק ויבעט , כלומר , הרבו בנכסיהם , גם יש בו קצת המליצה , כי העשירים הם ברוב שמנים ולשנים , וכן תרגם ונתן : עתרו , אף קנוניכסין • (הכ"ל) • עשהו • זכו , מן (שיר ה' י"ד) עשת זן , כי השמן עור בשרוד • (הכ"ל) • גם וכו' • לא דים בעשרם , אלא הרבו לגזול ולחמוס , עד שעברו כל דברי אישרע , כלומר , יותר הרעו לעשות , משאר אנשים רעים , עד שעברו עליהם נרעתם • (מדברי הכ"ל) • ועל פי זה תרגמתי אשכנזית • דין לא וגו' • כלומר , משפט היתום והאלם החלוט לא שפטו , ולא לקחו משפטם מעושיהם • (הכ"ל) • ויצליחו • הטעם , שקרא המליך הקדוש : אלה ! איך נלחה דרך רשעים , בעלילותיהם הנשחתות ! והוא מאמר מוסגר (פארענטהעוים) , וכן דעת מסדר הטעמים , אשר נקד המלה הזאת בטעם איתנא , שהוא מכסיק יותר מכל המפסיקים שלפניו , במשפט , ועל פי זה מתורגם בל"א • ומשפט וכו' • כפל ענין במלות שונות • (רד"ק) • (כט) העל וגו' • המקרא הזה כבר אמר הוא למעלה מזה (פסוק ט') , וכפל פה , לחזק מרון אף ה' , וקנאתו , על חטאת עמו הגדולה והעזו' • (ל) שמה וכו' • שמה ענין תימה , כמו (שעיהו כ"ב י"ד) כאשר שמנו עליך רבים , כלומר , דבר תימה הוא ,

תרגום אשכנזי

אינעם פֿאַלק' , וויאָרזעס , ניכט ראָכע נעהמען ? — (ל) אַ אַבשייליכקייט !
 ערשטוינליכע אַבשייליכקייט אין דיוועס לאַנדע ! — (לא) פּראָפּעטען ווייזאָגען
 ליגע , פּריסטער העררשען איהנען צור זייטע , מיין פֿאַלק ליבט עס זאָ — וואָס
 וואָלט איהר אַם ענדע טהון ? —

ו (א) פֿליהעט שנעלל , אַ זעהנע בנימו'ס , אַזויס ירושלים'ס מיטטע ! שטאַסעט
 צו תקוע אין דיאָ פּאַזוינע , שווינגעט פּאַניר אַויף בית כרם ! דען
 אונגליק , גראָסעס פֿערדערבען צייגעט אַזויס נאַרדען זיך . (ב) טאַכטער ציין ,
 דיאָ אַנמוטהיגע , דיאָ ווייכליכע , ריכט' איך גאַנץ צו גרוינען . (ג) זיאַ איבער-
 פֿאַללען הירטען זאַממט איהרען הערערדען , שלאָגען רינגס אַזויס זיאַ הער איהרע
 צעלטען אַויף ; פֿעהרעהערען , יעדער ווינעם אַרטעס .

(יד) דיאָ

ב א ו ר

מה שנהיה בארץ , מרעות שטושין , ודבר טינוף וליכלוך , מהו פירוש שערורה , ענין טינוף
 וליכלוך , כמו (להלן כ"ט י"ז) בתלמים השוערים , וכן תרגם יונתן שמה : תימה , ויש
 כוססאות : תימא , והוא לשון כליון , כמו מיתם תימי מיל , בדברי רבותינו ז"ל . (ד"ק) .
 ועל פי זה תרגמתי בל"א . (לא) הנביאים וגו' . עתה פירש , מה היא השמה , והשערורה ,
 שנהייתה בארץ , הנביאים נבאו בשקר , לעס , ויאמרו : שלום יהיה לכם , וכוה מטיס העס
 לדרך רע . (הכ"ל) . ירדו וכו' . ענין משלה : מן כי הוא רודה (מלכים א' ה' ד') . לא
 תרדה בו (ויקרא כ"ה מ"ו) , רובה לאמור , הכהנים רודים בעס , על ידי הנביאים ומכותם ,
 ומטיס המשפט כרנוס . (מדברי הכ"ל) . וכן מתורגם אשכנזית . על ידיהם . לעבריהם ,
 וכדמתורגם בל"א , כמו (שמואל א' י"ט ג') ליד אבי , ודומיו רבים . ועמי וגו' . רובה לאמור ,
 רובים בכל זה , לפי שהם מיפס להם מעשיהם הרעים . (ד"ק) . ומה וכו' . ומה תעבדון
 לסיפא . (הכסדי) . לאחרייתה . כלומר , לאחריית שמה ושערורה שזכר , כלומר , אם השמה
 והשערורה יפה בעיניכם עתה , מה תעשו לאחרייתה , כי תדעו , כי מרה תהיה באשרובה .
 (ד"ק)

ו (א) העיוו . הכיסו , כמו (שמות ט"ו ט) שלח העזאת מקנך . (ד"ק) . וכן תרגם גם
 הכסדי : גלו . וראה למעלה מזה (ד' ו"ו) . בני וגו' . אמר לבני בנימין , שהם
 בירושלים , אתם , בני בנימין , נובו , והכיסו את אשר לכם מקרב ירושלי' , כ"ש שאר עריכם ,
 כי אפילו ירושלים תלכד , ומה שאמר העיוו , הוא דרך גזמא , כי אין להם מקום , אנה ינוסו
 שמה , אלא כאמר אס"י לכס מקום , שתנוסו , נוסו והכיסו מקרב ירושלים , כי גם היא
 תלכד , וירושלים היתה ליהודה ובנימין , ומה שאמר לבנימין , ולא אמר ליהודה , כאדם שנוהס
 על קרוביו תחלה , כי הוא כואב עליה' יותר , ומה שהוא כואב על אחרים , והוא היה מענות ,
 מארץ בנימין , והם היו קרוביו , בני משפחתו , כמו שאמר לו עליהם (להלן י"ב ו"ו) : כי גם
 אחי ובית אבין גם המה בגדו בך . (ד"ק) . ובחקוע חקעו . תקוע שם מקום הוא ,
 שכאמר (שמואל ב' י"ד ב') : וישלח יואב תקועה . (הכ"ל) . והשתמש המליץ הקדוש בזה בלשון
 נופל על לשון (פאַראַנאַמאַזיא , וואָרטנולייכהייט) . ועל פי זה תרגמתי
 אשכנזית . ולדעת המתרגם הכסדי מלת **ובחקוע** , האמורה פה , היא שם
 העוקרה (אַבסטראַקטום , אַבגאַנגער בעגריף) , מורה על התקיעה בעצמה ,
 וכסמך אל הפעל **חקעו** , כדרך העברי במקומות רבים , כמו (ויקרא ה' ט"ו) נפש כי תמעול
 מעל , למען נכוע : נכע (יחזקאל כ"ב כ"ז) , ודומיהם הרבה , כנודע לידעי דקדוק
 הלשון , ועל פי זה תרגם : ארי קל צווחת קרנא אשתמעט בארעא . שופר . אמר , תקעו שופר ,
 להכיס העס אל העיר . (ד"ק) . בית הכרם . מגדל , שבונים בכרם אחד גבוה , לשמור כל
 הכרמים , אשר סביבותיו , ואותו נקרא בית הכרם , וכן הוא אמר (ישעיהו ה' ב') ויבן מגדל
 בתוכו

חֲתַנְקֵם נַפְשֵׁי; (ל) שְׁמַה וְשַׁעֲרֹתָה נְהִיתָה בְּאַרְץ; (לא) הַנְּבָאִים
נָבְאוּ בַשֶּׁקֶר וְהַפְהָגִים יָרְדוּ עַל־יְדֵיהֶם וְעַמִּי אָהָבוּ בְּן־וַמָּה תִּשְׁאוּ
לְאַחֲרֵיתָה;

ו (א) הָעֲזוּי בְּנֵי בְנֵי־מִקְרַב יְרוּשָׁלַם וּבְתַקוּעַ תַּקְעוּ שׁוֹפָר וְעַל־
בֵּית הַפָּרֶס שְׂאוּ מִשְׂאֵת כִּי רָעָה נִשְׁקָפָה כִּמְצַפּוֹן וְשֶׁבֶר גָּדוֹל;
(ב) הַנְּיָה וְהַמְעַנְנָה דְּמִיתִי בַת־צִיּוֹן; (ג) אֵלֶיהָ יָבֹאוּ רַעִים
וְעַדְרֵיהֶם תַּקְעוּ עָלֶיהָ אֲהֲלִים סָבִיב רַעוּ אִישׁ אֶת־יָדוֹ; (ד) קִדְשׁוּ
עֲלֶיהָ

ר ש " י

דִּין יְהוֹס לַמַּעַן יִלְחִחוּ; (ל) שְׁמַה • תַּמְהוֹן • וְשַׁעֲרֹתָה • דְּבַר מַגִּנָּה לְכָל
וַמָּה דְּבַר הַתַּמְהוֹן הַנְּבִיאִים נְבִיאִים שָׁקַר וְאִוְמָרִים הוּוּ גִחְלִין וְזוֹנְסִין הַכֹּהֲנִים
שֶׁהֵם שׁוֹפְטֵי הָעַם וְנִגְשִׁיָּהֶם יָרְדוּ אֶת הָעַם עַל יְדֵי הַנְּבִיאִים כְּלוֹמַר לְאַחֲרֵיהֶם כִּמוֹ
(שְׁמוּאֵל ב' ט"ז) וְהַמֶּלֶךְ עוֹבֵר וְכָל הָעַם עוֹבְרִים עַל יְדֵי רוּדָף אַחֲרָיו אֲף כֹּהֵן
עַל יְדֵיהֶם אַחֲרֵיהֶם לַעֲשׂוֹת כְּדַבְרֵי הַנְּבִיאִים;

ו (א) הָעֲזוּי בְּנֵי בְנֵי־מִקְרַב • לְלַבֵּת לַעֲרִיָּהֶם לְשִׁמּוֹר מִבְּנֵי־יָכֶס • בֵּית הַכֶּרֶם •
שֶׁמֶם מִקּוֹם הוּא • שְׂאוּ מִשְׂאֵת • נֶס לְהַקְבֵּץ וּלְהַלְחֵם עַל נַפְשֵׁיכֶם; (ב) הַנְּיָה
וְהַמְעַנְנָה דְּמִיתִי • הַחֲרִיבְתִי תִירְגַּמוּ יוֹגֵתָן לְשׁוֹן וְנִדְמוּ נְאוֹת הַשָּׁלוֹם (לְקַמֵּן
כ"ה) כְּדַמְתָּה אֶשְׁקֵלֶן (לְקַמֵּן מ"ז); (ג) רַעִים וְעַדְרֵיהֶם • מַשַּׁל הוּא
מַלְכִים

ב א ו ר

בְּתוֹכוֹ • (הכ"ל) • וְלִדְעַת דַּס"ז"ל הוּא שֶׁמֶם מִקּוֹם, וְעַל פִּי תַרְגּוּמִי בַל"א • וְרֵאשׁ בְּמִצְוֵה הַסֶּפֶר •
שְׂאוּ מִשְׂאֵת • זְקוּפוֹ עֲמִמִּיא סְמוּתָא • (הַכְּסֵדִי) • וְהִכָּה לְדַעְתוֹ מִלֵּת מִשְׂאֵת הוּא מַעֲנֵן
שׁוֹרֵם כֶּסֶף, וְזִמְרָה פֶה עַל כֶּסֶף הַזְּקוּף לְמַעַל, בְּמִקּוֹם רֶסֶת גִּשָּׁא, לְאוֹת לַעֲם, שִׂמְחָסְפוֹ
וְיִתְקַבְּלוּ, לְהַלְחֵם עַל כַּפְּסִיתָם • וְאִלוּ כְּלוּהֶם דַּס"ז"ל, וְכֵן מִתּוֹרַם כַּל"א • וְלִדְרָס"ק"ל דְּרָךְ
אַחַר כּוֹהֵן • נִשְׁקָפָה • כְּרֵאשְׁתָּה וּכְגַלְתָּה, עֵתָה תִּבְנוּ • (דַּרְ"ק) • מְצַפּוֹן • הוּא כְּבֵל, שֶׁהִיא
לְכַסֵּף • (הכ"ל) • (ב) הַנְּיָה • יֵאֵתָא • (הַכְּסֵדִי) • וְכֵן בִּיאַר רַבִּי יְהוּדָה פִּי"ז כַּכָּע, וְעַל
פִּי זֶה תַרְגּוּמִי בַל"א • וְהַמְעַנְנָה • וּמִסְנַקְתָּא • (הַכְּסֵדִי) • דְּמִיתֵי וְגו' • פֶּעַל יֵאֵל, כְּמוֹ אִם
הוּא מִן הַדְּגוּם, דְּמִיתֵי רַעִיָּתִי (זֵרָא ט'), כְּלוֹמַר, דְּמִיתֵי בְּתַיִן לְאַשָּׁה, הַבּוֹהֶה וְהַמְעַנְנָה,
וְהִכָּה אֵתֵי דְרֵאשָׁה, שִׁבּוּאוֹ אֵלֶיהָ רַעִים וְעַדְרֵיהֶם, לְהַחֲרִיבָהּ, וְאִדְוִי אֲבִי, וְכִדְמוֹ לְבַרְכָה,
פִּינֵשׁ דְּמִיתֵי כְּרֵתִי, כְּמוֹ (הַזְּעַד' וי"ו) כְּדַמוּ עַמִּי • (מְדַבְרֵי דַרְ"ק) • וְאַנְכֵי תַרְגּוּמִי עַל פִּי
דַּעַת הַרִ"ק ס"ז • (ג) אֵלֶיהָ וְכו' • הַמַּשַּׁל הַמַּלְכִים, הַנְּבִיאִים אֵלֶיהָ, לְהַחֲרִיבָהּ, לְרַעִים,
וְהַעֲדָרִים הַסְּחִילֵי הַסּוֹבְבֵי אֵתֶם, וְכַמּוֹזָה רַבִּים בְּמִקְרָא, וְהַמַּשַּׁל הַמַּלְכִים וְהַנְּבִיאִים לְרַעִים,
וְהָעַם לְכַאֵן, כְּמוֹ (זְכַרְיָהוּ י"א י"ז) הוּוּ רַעִי הַלְּלִיל, וְכַתִּי לְכֶסֶף רַעִים כְּלָבִי (לְמַעַל מֵהָ
ג' ט"ו), וְהַדְּמוּס לְהַסְּ. (מְדַבְרֵי דַרְ"ק) • יָבֹאוּ וְגו' • לְהִי תִקֵּן מַלְכֵן וּמַשְׁרֵיתֶהוּ • (הַכְּסֵדִי) •
דְּעוּבֵי • אֲכַלוּ • (רַס"י) • וּבְנִאֲמַת מִלֵּת רַעוּ בְּמִקּוֹם הוּא אֵינְפָה זֶה מִמַּשְׁמַע הַקְּבִלִי, שֶׁהוּא
עֲנֵן מַרְעָה בְּהַמּוֹת, וְפֶה הוּא דִּיבּוֹר מַשְׁלִי (מַעֲטָא־אַרְיֵשׁ), מוֹסְנוֹת עַל מִלֵּת רַעִים
וְעַדְרֵיהֶם, הַמּוֹכְרוֹת כְּרֵאשׁ הַמִּקְרָא • וְאִלוּי כִּיּוֹן הַמַּלְכִין הַקְּדוּם גַּם עַל עֲנֵן שֶׁדַּק וְהַרְיָסָה

ג ה א ג